

การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิ
ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตากอง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

Network management to solve farmers' problems in jasmine rice production
of Ban Nong Mue Community, Ta Khong Subdistrict, Sangkha District, Surin Province

นางสาวจารุรินทร์ แก้วหลวง

โครงการสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ

Miss Jarurin Keawloung

Interdisciplinary projects for local development Master of Political Science Program, Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University, Thailand

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Thailand.

Corresponding author: 6414880006@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่าย ปัญหาและอุปสรรคการจำหน่ายข้าวหอมมะลิ และแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตากอง อำเภอสังขะจังหวัดสุรินทร์ เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตากอง จำนวน 1 คน, ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค จำนวน 2 คน, ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน, แกนนำเกษตรกร จำนวน 1 คน, และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ในชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตากอง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยใช้วิธีการเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร มีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ โดยอยู่ในระยะการก่อรูป เครือข่าย รูปแบบการจัดการเครือข่ายจึงเป็นไปในลักษณะของการติดต่อระหว่างภาคีเครือข่าย เพื่อขอรับการช่วยเหลือ สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่าย การจัดการภายในของกลุ่มเกษตรกรยังไม่เป็นรูปธรรม 2) ปัญหาและอุปสรรคการจำหน่ายข้าวหอมมะลิ คือ การขาดการสนับสนุน การติดต่อประสานงาน การถูกกดราคา ภัยธรรมชาติต่างๆ ปัญหาโรคข้าว และข้าวปน และช่องทางการจำหน่ายยุ่งยากซับซ้อน 3) แนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงของภาคีเครือข่าย 3 กลุ่ม ในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหให้กับเกษตรกร โดยการรวมตัวกัน และมียุทธศาสตร์ร่วมกัน 6 ประการ คือ จุดมุ่งหมายร่วม บุคคล การเชื่อมโยง การสร้างความรู้สึกร่วม และการพัฒนาระบบที่

โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการจัดการข้อมูลข่าวสาร โดยเครือข่ายเห็นว่าการแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิผล จะต้องมีการพัฒนาเครือข่ายด้านต่างๆ เช่น ด้านโครงสร้างเครือข่าย ด้านการกำหนดเป้าหมายของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารการตลาด

คำสำคัญ : การจัดการเครือข่าย; แนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่าย; ขั้นตอนการพัฒนาเครือข่าย

Abstract

The purpose of this research is to study network management. Problems and obstacles in the distribution of jasmine rice and a network-based problem management approach of jasmine rice farmers in Ban Nong Mea community, Ta Kong sub-district, Sangkha district, Surin province. It is a qualitative research. The main informants are: President of Ta Khong Subdistrict Administrative Organization 1 person, 2 consumer group representatives, 1 community leader, 1 farmer leader, and jasmine rice farmers in Ban Nong Mea community, Ta Khong Sub-district, Sangkha District, Surin Province, totaling 4 people, totaling 9 people by using specific methods. The research tools were semi-structured interviews by in-depth individual interviews. Data analysis uses content analysis.

The research findings were as follows: 1) network management of farmers groups; There is a loose gathering. which is in the network formation phase The network management model is in the form of communication between the network parties. To seek help, support and carry out group activities that lead to networking. The internal management of agricultural groups is not yet concrete. 2) Problems and obstacles in the distribution of jasmine rice are the lack of support. Communication, coordination, price repression, various natural disasters, rice disease and mixed rice problems, and complicated distribution channels. 3) The network-based problem management approach of jasmine rice farmers arises from the connection of 3 network partners. group in seeking solutions to problems for farmers. By merging and has 6 common strategies: Shared aims, people, connections, building a sense of empathy. And developing a system that is transparent, verifiable, and information management the network sees that problem solving is effective. There must be a network development process in various aspects such as the network structure. network targeting aspect the participation of network members Equipment and marketing management.

Keywords: Network management; Network problem management approach; Network development process

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการปลูกข้าวมาอย่างยาวนานจากร่องรอยข้าวเปลือกหรือแกลบที่ตั้งอยู่ในซากโบราณวัตถุ สันนิษฐานได้ว่า มีการปลูกมาแล้วมากกว่า 5,500 ปี แต่ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยประสบภัยแล้ง ส่งผลให้การเพาะปลูกข้าว ลดลงอย่างมาก ต่อมาในปี 2559 การผลิตและการตลาดข้าวยังประสบปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอุปทานข้าวมากกว่าอุปสงค์ เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบ และราคาข้าวเปลือกอ่อนตัวลงอย่างมาก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ โดยเริ่มปลูกหลังจากทางราชการมีการปรับปรุงพันธุ์ข้าวหอมมะลิ และรับรองพันธุ์ในปี 2502 ในชื่อพันธุ์ “ขาวดอกมะลิ 105” และมีการปรับปรุงพันธุ์ดังกล่าวทำให้อายุข้าวเบากว่าประมาณ 10 วัน มีการรับรองในชื่อพันธุ์ “กข15” จังหวัดสุรินทร์เป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ “ขาวดอกมะลิ 105” และเมล็ดพันธุ์ “กข15” ที่บริสุทธิ์ตรงตามพันธุ์และมีปริมาณมากที่สุดในประเทศไทย ข้าวหอมมะลิสุรินทร์เป็นข้าวที่มีคุณภาพ มีคุณค่าทางโภชนาการ ได้รับการรับรองว่าเป็นข้าวตลาดเฉพาะ ที่มีลักษณะประจำพันธุ์ คือ มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ มีคุณค่าทางโภชนาการ สูง อุดมไปด้วยสารอาหารที่มีประโยชน์นานาชนิด อีกทั้งยังเป็นข้าวสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่กรมการข้าวมีแหล่งอ้างอิงสำคัญในการซื้อขายข้าวตลาดเฉพาะ เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจเรื่องพันธุ์ข้าว และใช้ในการประกอบการตัดสินใจสำหรับการจ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อซื้อข้าวตลาดเฉพาะ แต่ปัจจุบันราคาข้าวมีความผันผวน เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาได้เอง เนื่องจากเกษตรกรจะจำหน่ายข้าวเปลือกผ่านพ่อค้าคนกลาง จึงมักถูกเอารัดเอาเปรียบการวางแผนการผลิตข้าวให้เกิดความสมดุลกับความต้องการของตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตข้าวรักษาเสถียรภาพราคาข้าวเปลือก เพื่อให้การผลิตข้าวเปลือกของเกษตรกรมี ประสิทธิภาพมากขึ้น และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายเพื่อจำหน่ายข้าวหอมมะลิ การแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อจำหน่ายไปยังผู้บริโภคโดยตรงในราคาที่เป็นธรรมไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางจึงเป็นอีกทางเลือกสำหรับเกษตรกรในการผลิตและจำหน่ายข้าวหอมมะลิเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หลุดพ้นจากความยากจน

ชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาตง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนขนาดเล็กมีผู้อาศัยประมาณ 30 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อยที่ปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ที่นาเป็นนาลุ่ม สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายและดินเหนียวมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และไม่อุ้มน้ำ สภาพพื้นที่ไม่เป็นแอ่งกระทะ น้ำไม่ท่วมขังนาน มีระบบกักเก็บถ่ายเทน้ำได้ง่าย การเพาะปลูกข้าวขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เกษตรกรจึงสามารถทำนาได้เพียงปีละ 1 ครั้ง (แบบนาปี) และเกษตรกรจะปลูกข้าวเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน ที่เหลือจึงจะแบ่งไปจำหน่ายเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงชำระหนี้ที่เกิดจากการทำนาในปีนั้นๆ การจำหน่ายข้าวให้กับพ่อค้าคนกลางที่มีแหล่งรับซื้อแน่นอน สะดวก ไม่ต้องมีขั้นตอนที่ซับซ้อนมักถูกกดราคา เกษตรกรบางส่วนใช้โรงสีชุมชนในการแปรรูปเป็นข้าวสาร เพื่อนำไปจำหน่ายให้กับกลุ่มลูกค้าที่เป็นเพื่อนร่วมงานของบุตรหลานเกษตรกร ร้านขายของชำ การจำหน่ายผ่านเครือข่ายผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มผู้บริโภคในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ ในการสร้างเครือข่ายให้กับเกษตรกร แต่เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร พื้นฐานสภาพ

ปัญหาที่สำคัญคือ การก่อรูปเครือข่าย การจัดการเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย การขาดการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกรในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นของเกษตรกร เช่น การก่อรูปเครือข่าย การจัดการเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย การขาดการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและสนใจศึกษาวิจัยการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้ทราบถึงการจัดการเครือข่าย ปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิ และแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ รายได้ และความสุขของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตการศึกษา

- ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย เป็นการศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ ปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ และแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลาจังหวัดสุรินทร์
- ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตาก, ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภคร, ผู้นำชุมชน, แกนนำเกษตรกร, และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ ในชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
- ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการศึกษาครอบคลุมชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
- ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาที่ใช้ศึกษา คือ วันที่ เดือนกันยายน 2565 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2565

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลาจังหวัดสุรินทร์
4. นำความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยเสนอแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ให้กับชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสงขลาจังหวัดสุรินทร์

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองมื่อ ตำบลตาตง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานความคิดนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบการศึกษาวิเคราะห์ อภิปรายผลโดยนำเสนอในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย
2. แนวคิดด้านการบริหารจัดการ
3. แนวคิดการมีส่วนร่วม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

เครือข่าย เป็นคำที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันและเครือข่าย ได้เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์มานานแล้ว เนื่องจากในทุกสังคม สมาชิกจะมารวมกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจกรรมต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ การสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ การป้องกันและแก้ไขปัญหาของสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ความหมายของกลุ่มหรือเครือข่าย

ความหมายเกี่ยวกับกลุ่มมีผู้ให้ความหมายของกลุ่มดังนี้

บาลีส (Bales,1 950:33) ให้ทัศนะว่ากลุ่ม หมายถึง จำนวนบุคคลจำนวนหนึ่ง ที่ผูกพันร่วมกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่มีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะรับรู้และรับทราบถึงสถานภาพของตนที่สังกัดอยู่ในกลุ่มนั้นคือแต่ละบุคคล สามารถรับรู้และตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

โฮมัสส์ (Homanu,1958) ให้ความหมายว่า กลุ่ม คือการรวมกันของปัจเจกบุคคลที่มีความหมายเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องนั้นมีลักษณะแน่นอนกล่าวคือสามารถสังเกตเห็นได้และชนิดของความเกี่ยวข้องนั้นชี้ให้ทราบถึงชนิดของกลุ่มว่าเป็นครอบครัวผู้ฟัง กรรมการสหภาพแรงงาน หรือกลุ่มสมาชิกของกลุ่ม มีการพบปะกันและมีการตัดสินใจในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

ประยงค์ ธรรมรงค์ (2546:153) ได้ให้ความหมายของ กลุ่ม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งมารวมตัวกันตามความเหมาะสมแต่ละกิจกรรมจะเป็นการจัดตั้งโดยการรวมตัวกันเองหรือหน่วยงานภายนอกก็ตาม มีหัวหน้า มีคณะทำงานร่วมกัน แสดงพลังร่วมกัน เสียสละเพื่อการกุศลหรือทำกิจกรรมอื่นที่ไม่ใช่การจัดหาทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก เรียกว่า กลุ่ม

กล่าวโดยสรุป กลุ่ม เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือการรวมตัวกันเพื่อกระทำการกิจที่มีวัตถุประสงค์ การทำงานที่ชัดเจน มีระยะเวลาการดำเนินงานที่ถูกกำหนดไว้ โดยสมาชิกแต่ละคนต่างรับรู้ว่าเป็นสมาชิกอยู่ใน กลุ่มมี หัวหน้ากลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มเดียวกันมีลักษณะคล้ายคลึงกันในด้านเพศ อายุ การศึกษา หรืออุปนิสัยใจคอ

คำว่า เครือข่าย มีความหมายที่หลากหลายขึ้นอยู่กับมุมมองในลักษณะต่างๆ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

โรบิน (Robin, 1990) แปลว่า เครือข่ายเป็นระบบที่สมาชิกทั้งหลายเท่าเทียมกันเป็นอิสระต่อกันและสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้รวบรวมนิยามของคำว่าเครือข่ายที่มีผู้ให้ไว้ โดยกาญจนา แก้วเทพ ที่เน้นว่า เครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงถึงกัน ของบุคคลตั้งแต่สองคนหรือ สองกลุ่มขึ้นไป เพื่อประโยชน์ในการทำงานของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่ อรรถนพ พงษ์วาท ให้นิยามที่ละเอียดมากขึ้นว่า “เป็นการเชื่อมโยงรอยรัดเอาความพยายามและดำเนินงานของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักขององค์กรตนเองต่อไปได้โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง

โดยสรุปแล้วปารีชาติ และคณะได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรเหล่านี้เข้ามาประสานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจไม่ได้มี กิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ แต่มีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจาก กลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อกันได้

รูปแบบการเกิดเครือข่าย

1. เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายนี้มักเกิดจาก การที่มีคนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพ ปัญหาเดียวกันมาก่อนมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า

2. เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายนี้มักจะมีเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ อาศัยกลไก ภาครัฐมาผลักดันให้เกิดรูปธรรมของงานโดยเร็วก่อนที่จะภาคีสมาชิกจะเข้าร่วมเครือข่าย

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ เครือข่ายนี้เป็นอีกรูปแบบของการกำเนิดเครือข่าย ที่ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่แรก และไม่ได้ ถูกจัดตั้งโดยตรง แต่จะเป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนา ผสมผสาน โดยเริ่มจากกลุ่มบุคคล องค์กรมารวมกันด้วย วัตถุประสงค์อย่างกว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกัน อาจจะยังไม่มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใดๆ

การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network organizing)

การบริหารเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่มีสมาชิกจำนวนมากและมีกลุ่มต่างๆ เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการทำงาน นับเป็น เรื่องซับซ้อนในเครือข่ายจำนวนมากมีการบริหารจัดการที่ดี สามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยการจัดทำผังโครงสร้างการ

ทำงานร่วมกัน ซึ่งมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่งานชัดเจนอาศัยการติดต่อสื่อสารที่ช่วยสร้างความเข้าใจมีการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และจัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อไม่ให้เกิดการลองผิดลองถูกอันจะส่งผลให้เกิดการสูญเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย

ประเด็นการบริหารจัดการประกอบด้วย

1. จัดโครงสร้างการทำงาน ได้แก่ ผังการลำดับการทำงานของกลุ่มแกนนำในเครือข่ายและการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มที่สอดคล้องกับการทำงานอย่างจริงจังจะทำให้การประสานงานเกิดความคล่องตัวและเข้าใจกันทั้งในกลุ่มย่อยและเครือข่าย
2. กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบ ได้แก่ การเขียนหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกเครือข่ายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้รู้ว่าใครทำหน้าที่อะไรและใครจะต้องทำงานกับใครบ้าง
3. จัดระบบติดต่อสื่อสารและสร้างสำคัญ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและหน่วยงานภายนอกที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งทรัพยากรแต่เครือข่ายพึงระมัดระวังหน่วยงานที่ติดต่อด้วยนั้นเข้ามาครอบงำหรือรวบอำนาจการจัดการภายใน
4. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้าของเครือข่ายเป็นระยะทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยการสรุปบทเรียนอย่างเปิดใจระหว่างสมาชิกและแกนนำ
5. ส่งเสริมและพัฒนาผู้นำ ได้แก่ การผลักดันการทำงานของผู้นำเครือข่ายเพราะการได้รับแรงสนับสนุนและความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่ายจะทำให้ผู้นำสามารถสร้างการมีส่วนร่วมและการขยายการดำเนินงานได้กว้างขึ้นและส่งมอบบทบาทเพื่อพัฒนาด้วย

การพัฒนาเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน

ในการบริหารเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนนั้นเงื่อนไขสำคัญ คือ ธรรมชาติของแนวคิดการจัดการเครือข่ายเป็นแนวคิดหนึ่งของธรรมชาติหรือการบริหารงานแนวใหม่ของภาครัฐที่เป็นการจัดการแบบประชาธิปไตยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบไปด้วยแนวคิดหลักในเรื่อง

1. การบริหารงานแนวราบ แนวคิดสำคัญในการบริหารงานแนวราบ คือ การสร้างความร่วมมือ (Collaborating) การจัดระบบเครือข่ายที่ดีและการกำหนดกลไก สร้างระบบจูงใจ สร้างความร่วมมือในเครือข่ายเพื่อกระจายอำนาจโดยการช่วยสร้างศักยภาพของเครือข่ายที่เป็นคู่ความร่วมมืออื่นเพื่อผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน สร้างการร่วมรับรู้ความคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำ เพื่อช่วยสร้างสถานะที่เท่าเทียมกันในความเป็นหุ้นส่วนของเครือข่าย การทำงานแบบมีส่วนร่วมที่ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน มีการพึ่งพากันและกัน เกิดความสมดุลของอำนาจในการพึ่งพา สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายซึ่งจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรการให้การสนับสนุนเงินงบประมาณเพื่อให้ภารกิจ ซึ่งเครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุเป้าหมาย

2. การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ความไว้วางใจได้มาจากความยุติธรรม การทำให้เกิดสถานะที่เท่าเทียมกันและการกระจายผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันแนวทางสำคัญในการสร้างความไว้วางใจมี ดังนี้

- รับรู้ถึงความเท่าเทียมกันในอำนาจและความรับผิดชอบมีความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการแบ่งปันข้อมูลและความรู้ รวมถึงความมีคุณค่าของตนเองแม้จะมีความแตกต่างกันในความร่วมมือนั้น ยินดีที่จะรับคำแนะนำเมื่อผิดพลาดเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายร่วมกันไม่ทอดทิ้งและพร้อมที่จะไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

- พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและให้ค่ากับการพึ่งพากันและกันโดยธรรมชาติของสมาชิกเครือข่ายที่มีข้อจำกัดของตนเอง ในด้านทรัพยากรความรู้เงินทูนกำลังคนจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตนเองการพึ่งพาอาศัยกันและเสริมสร้างกัน ภายใต้จุดแข็งของตนเองที่มีอยู่และช่วยให้เครือข่ายดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างไว้วางใจ

- สื่อสารอย่างเปิดเผยและซื่อสัตย์ทุกกลุ่มเครือข่ายต้องการการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพผู้ที่สร้างให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้ ต้องสร้างความไว้วางใจผ่านการกระทำและคำพูดเปิดเผยตนเองหรือเปิดเผยความคิดความรู้สึกข้อมูลของตนเองต่อผู้อื่นรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะอย่างเปิดเผยการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเครือข่ายแบบเปิดจะช่วยสร้างความเข้าใจและคุณค่าร่วม

- จัดการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์การจะทำให้เครือข่ายอื่นไว้วางใจเชื่อใจต้องทำให้เครือข่ายสามารถที่จะวางใจเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาจากภายนอกที่ห้ามไม่ให้บางเครือข่ายเข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่ทำให้มั่นใจว่าความไว้วางใจที่มีต่อกันในกลุ่มเครือข่ายจะถูกปกป้องจากความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นในองค์กรหลักที่สร้างเครือข่ายมา

3. ความเสี่ยงของเครือข่ายและธรรมาภิบาล (Governance) ความเสี่ยงของเครือข่ายมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเครือข่าย

- ปัจจัยภายในเครือข่าย ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของเครือข่าย การขาดผู้นำที่ประสานงานที่ดีการสื่อสารไม่ทั่วถึง การบริหารรวมศูนย์ ความไม่โปร่งใสความไม่สมดุลในการจัดการผลประโยชน์

- ปัจจัยภายนอกเครือข่าย ได้แก่ การถูกครอบงำโดยบุคคล หรือองค์กรภายนอกการขึ้นนำโดยแหล่งทุน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การตลาด

ทฤษฎีและแนวคิดการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายในการทำงานเชิงพัฒนา มีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่ทำงานพึ่งพิงซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะแข่งขันกัน มีทฤษฎีและแนวคิดที่อธิบายการสร้างเครือข่ายการทำงาน ได้แก่

1. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือแต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

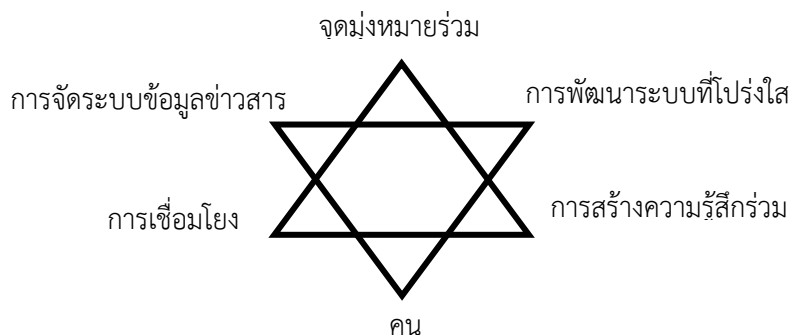

2. แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) เป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง แต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง หมายความว่า การรวมพลังกันทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มข้นมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงานโดยโดดเดี่ยว

3. พันธมิตรแห่งดวงดาว (Star Alliances) แนวคิดของการจัดการเครือข่าย พันธมิตรแห่งดวงดาว (Star Alliances) (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546)) พัฒนารูปร่างขึ้นจากความคิดของแกนนำสายการบินผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมรถเช่าธุรกิจการท่องเที่ยวและผู้โดยสารที่ต้องการเชื่อมโยงกระบวนการทางธุรกิจเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลที่ต่อกันให้บริการและจัดการเชิงธุรกิจ โดยจุดสำคัญของแนวคิด คือ การรวมกลุ่มขององค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งธุรกิจหันหน้าเข้าหากันผนวกความร่วมมือจนเป็นพันธมิตรในเชิงธุรกิจ เพื่อประโยชน์ต่อกันและกันแทนการทุ่มเทในการแข่งขันอย่างที่เป็นมาในอดีตก่อให้เกิดประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเครือข่ายมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดความเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว มียุทธศาสตร์ 6 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายร่วม การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดหากทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น
2. บุคคล การทำงานของเครือข่ายบุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม มีความถนัดในการทำงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย
3. การเชื่อมโยง การทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องวิทยาศาสตร์ในการเชื่อมโยงที่เหมาะสม โดยการเชื่อมโยงผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมต่อโดยศูนย์ประสานงาน และการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี
4. การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแล้วทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย
5. การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ระบบการทำงานของเครือข่าย จะต้องสามารถพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมที่ต่อทุกฝ่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย
6. การจัดการข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการตั้งมั่นของเครือข่าย จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

แนวคิดการจัดการเครือข่ายทั้ง 6 ประการสามารถนำมาเป็นเป้าหมายต่อการทำงานในเชิงรุกของเครือข่ายได้

ภาพที่ 1 พันธมิตรแห่งดวงดาว (Star Alliances)

2. แนวคิดด้านการบริหารจัดการ

Lyndall Urwick & Luther Gulick : สองนักทฤษฎีที่โดดเด่นในเรื่องทฤษฎีองค์กรและกระบวนการบริหารงาน ที่ให้ความสำคัญของการทำหน้าที่ของฝ่ายบริหารมากกว่า การทำงานของฝ่ายพนักงานระดับล่าง และมุ่งเน้นไปยังวิธีการทำงาน ตลอดจนพฤติกรรม การบริหารงานของผู้บริหารระดับสูงเป็นหลัก โดยหลักการที่เป็นที่รู้จักในระดับสากลนั้นก็คือ POSDCoRB ที่ทั้งสองเป็นหนึ่งในกลุ่มนักวิชาการที่ถูกกองทัพสหรัฐเรียกรวมตัวกันช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเพื่อประเมินข้อผิดพลาดในการบริหารจัดการกองทัพและปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งสองได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวที่เป็นภาระหน้าที่สำคัญของนักบริหารอันประกอบไปด้วยหน้าที่ 7 ประการ ดังนี้

- P – Planning : การวางแผน ตลอดจนการจัดวางโครงสร้างของการทำงาน รวมไปถึงการวางแผนการล่วงหน้าเพื่อเตรียมการ ไปจนถึงการวางแผนทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ การกำหนดเป้าหมายขององค์กรว่าต้องทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไร และจะดำเนินการอย่างไร หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการวางแผนโครงการซึ่งเป็นการเตรียมการก่อนที่จะมีการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคนิคการดำเนินการตามเทคนิคกระบวนการที่สำคัญจำเป็นต้องทำเป็นขั้นตอน ขั้นตอนในการวางแผน มีดังนี้ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนวิเคราะห์ ขั้นตอนการวางแผน และขั้นตอนการประเมินผล

- O – Organizing : การจัดองค์กร ตั้งแต่การกำหนดโครงสร้าง ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนการกำหนดส่งงาน แบ่งงานทำอย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นการกำหนดจัดตั้งโครงสร้างขององค์กรให้มีความเหมาะสมและชัดเจนกับงาน กำหนดอำนาจหน้าที่รับผิดชอบอย่างเป็นทางการภายในองค์กรเพื่อประสานงานหน่วยงานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรประกอบในการจัดการองค์กร มีดังนี้ ภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร ขอบข่าย ความรับผิดชอบของงานในองค์กร สายการบังคับบัญชา จำนวนบุคลากรและการประเมินผลและควบคุมงาน

- S – Staffing : การจัดการเกี่ยวกับบุคลากรในองค์กร ตั้งแต่การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การจัดตำแหน่ง การพัฒนา เป็นต้น การจัดตัวบุคคล เป็นการบริหารงานบุคคลของฝ่ายบริหารที่ต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาว่าจะดูแลควบคุมจัดสรรคนอย่างไรให้เหมาะสมกับงาน และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีกระบวนการสำคัญ ดังนี้ การกำหนดนโยบาย การวางแผนกำลังคน การจัดบุคคลและการสรรหาบุคคล การพัฒนาบุคลากร การให้เงินเดือนและค่าตอบแทน งานทะเบียนประวัติหรือข้อมูลบุคลากร งานประเมินการปฏิบัติงาน

- D – Directing : การอำนวยการ ตั้งแต่หน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัย สั่งการ ออกคำสั่ง ไปจนถึงการมอบหมายภารกิจ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนภาวะการณืเป็นผู้นำ การตัดสินใจและสั่งการ การควบคุมงาน การติดตามผลนิเทศก์งาน และศิลปะในการบริหารงาน โดยกิจกรรมอำนวยการที่สำคัญ มีดังนี้ การประสานงานการตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการ การสั่งงาน การติดตาม การสร้างขวัญกำลังใจ การใช้ภาวะผู้นำ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ การจัดระบบสื่อสารและการสร้างเครือข่าย และการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ

- Co – Co-ordinating : การประสานงานตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ให้การทำงานบรรลุเป้าหมายด้วยดี รวมไปถึงการประสานงานในแต่ละส่วนให้สอดคล้องกันด้วย เพื่อให้การทำงานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การร่วมมือประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และราบรื่น คือหัวใจของการบริหาร

- R – Reporting : การรายงานการปฏิบัติงานตั้งแต่งานส่วนบุคคลไปจนถึงองค์กร เพื่อให้รู้ถึงการทำงานของฝ่ายต่างๆ และควบคุมให้ดำเนินไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ และสามารถตรวจสอบตลอดจนประเมินผลได้ การรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในองค์กรให้ทุกฝ่ายทราบ รวมถึงงานประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ด้วย โดยการรายงานจะอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ รายงานขณะปฏิบัติงานเป็น เป็นการรายงานตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการรายงานเมื่อสิ้นสุดแผนงาน เป็นการรวบรวมผลการดำเนินงานทั้งหมด

- B – Budgeting : การบริหารงบประมาณ ตั้งแต่การประเมินงบประมาณ การจัดทำบัญชี การตรวจสอบด้านการเงิน ไปจนถึงการนำงบประมาณมาใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณไม่ว่าในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินการบัญชี หรือการดำเนินการต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยเงินงบประมาณ โดยสามารถแบ่งลักษณะงบประมาณได้ 2 ภาค คือ งบประมาณภาคราชการจัดสรร จัดทำโดย กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ไปตามความจำเป็น โดยจัดสรรตาม แผนงาน โครงการ และงบประมาณของภาคเอกชน เป็นทุนบริษัท ห้างร้านได้มาจากการระดมทุน เช่น หุ้น เงินกู้ เป็นต้น

ทฤษฎีการบริหารจัดการธุรกิจ Theory of Business Administration

Henri Fayol : ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นนักทฤษฎียุคเดียวกับ Frederick Winslow Taylor บิดาแห่งแนวความคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) แต่ทฤษฎีการจัดการของ Henri Fayol นั้นแตกต่างจนได้รับการยกย่องว่าเป็น Founder of Modern Management Method ผู้ก่อกำเนิดศาสตร์แห่งการบริหารยุคใหม่เลยทีเดียว โดยแนวความคิดของ Henri Fayol ได้ให้ความสำคัญกับบุคลากร ระบบการทำงาน ระบบค่าตอบแทน ไปจนถึงระบบสวัสดิการ เพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่แรงงานและสร้างความภักดีต่อองค์กรในคราวเดียวกันด้วย คือทฤษฎี Fayolism หรือทฤษฎีการบริหารจัดการธุรกิจ Theory of Business Administration นั่นเอง โดยมีหลักการสำคัญอยู่ 5 ปัจจัยหลักที่เรียกว่า POCCC ซึ่งต้องประสานสอดคล้องกัน ได้แก่

- P – Planning : การวางแผน
- O – Organizing : การจัดองค์กร
- C – Commanding : การบังคับบัญชาหรือสั่งการ
- C – Coordinating : การประสานงาน
- C – Controlling : การควบคุม

3. แนวคิดการมีส่วนร่วม

ความหมายการมีส่วนร่วม

Putti (1987) การมีส่วนร่วม หมายถึง พื้นฐานของกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้าง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ

สัญญา เคนาภูมิ (2551) การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องมาจากความสมัครใจ พึงพอใจ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนโดยส่วนรวมร่วมกัน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล และเขาได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ในเอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และส่วนเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน คือ ร่วมศึกษา ร่วมคิดร่วมวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลของการพัฒนา ทั้งในรูปแบบบุคคล กลุ่มและองค์กรอย่างแท้จริง และด้วยความสมัครใจไม่ใช่ด้วยความเกรงใจหรือถูกบังคับเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเองมองเห็นและตระหนักถึงศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถของตนเองเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและเจ้าของงานพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

หลักการพึ่งตนเองของชุมชน

หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญประการหนึ่งคือการพึ่งตนเองของชุมชนตามศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคน ทรัพยากร และสิ่งต่างๆ ของชุมชนด้วยการพัฒนาให้ประชาชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองเพราะเป็นผู้รู้สภาพปัญหาที่แท้จริงในชุมชนมากกว่าผู้อื่นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมากกว่าผู้อื่น และต้อง

ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนนานกว่าผู้อื่น การพึ่งตนเองได้ของชุมชนช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐทำให้คนและชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถบำรุงรักษาและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

หลักการทำงานร่วมกันในกลุ่มและองค์กร

กลุ่มและองค์กรในศูนย์กลางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเป็นแกนกลางของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบ เป็นแหล่งกำเนิดพลังความรู้ความสามารถของชุมชนทำให้เกิดศักยภาพหรือพลังในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงสนับสนุนส่งเสริมและการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการพึ่งพาตนเองของประชาชนที่กล่าวมาแล้วทำให้เกิดการดำรงอยู่ต่อไปอีกด้วยกลุ่มและองค์กรยังช่วยทำให้เกิดความมั่นใจว่าการพัฒนาชุมชนจะไม่ประสบความล้มเหลว เพราะถึงแม้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสบปัญหาและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่กลุ่มและองค์กรยังคงมีอยู่สามารถดำเนินงานพัฒนาต่อไปได้อีก

ทฤษฎีแนวร่วมกันกระทำ Theory Logic of Collective action

Mancur Olson ได้เสนอว่ากลุ่มคนมักมีใจเอินเอียงที่จะกระทำสิ่งที่เป็นสินค้าสาธารณะ (public good) สินค้าสาธารณะ หมายถึง สินค้าหรือบริการที่ทุกคนในสังคมได้ใช้ร่วมกัน โดยไม่จำเป็นต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้สินค้าหรือบริการดังกล่าว ตัวอย่างสินค้าสาธารณะ ได้แก่ อากาศที่ไม่มีมลภาวะ กลุ่มยังมีขนาดใหญ่แนวร่วมกันกระทำเพื่อสินค้าสาธารณะยิ่งน้อยด้วยความหลากหลายเหตุผล

บุคคลมีเหตุผลในการเข้าร่วมกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มถ้าต้นทุนของการเข้าไปเข้าร่วมของกลุ่มไม่มากไปกว่าผลประโยชน์ของบุคคล อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่อยู่รวมกันแม้จะกระทำตามผลประโยชน์ร่วมและร่วมมือกัน เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่มแต่บุคคลก็ยังมีเหตุผลและผลประโยชน์ของตนเองที่ไม่ได้กระทำเพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม

ทฤษฎีนี้ยังกล่าวถึงความสำคัญของขนาดของกลุ่มต่อการลดโอกาสการมีส่วนร่วมในสินค้าสาธารณะเนื่องจากทุน เช่น เงิน เวลา และกำลังคนจำกัด เช่นเดียวกับการเข้าถึงโปรแกรมสาธารณะ ดังนั้นกลุ่มยังมีขนาดใหญ่ประโยชน์ที่ได้ยิ่งน้อย ผลตอบแทนการลงทุนของบุคคลยิ่งต่ำ บุคคลสามารถสร้างผลตอบแทนได้มากโดยกระทำภายใต้ผลประโยชน์ของตนเองแต่โอกาสในการเลือกกระทำภายใต้ประโยชน์ร่วมของกลุ่มจะยิ่งน้อยลง

กลยุทธ์สำคัญในทฤษฎีนี้ คือการจำกัดขนาดของกลุ่มและเสริมแรงด้วยสิ่งจูงใจที่เฉพาะเจาะจงการทำให้กลุ่มมีขนาดเล็ก เพื่อให้การกระทำที่เป็นผลจากแรงจูงใจในตนเองลดลง ขณะที่การให้แรงจูงใจทางสังคมจะไปกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มที่พร้อมจะถอนตัวออกมาเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่มาจากกระทำของตนเอง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วชิราภรณ์ สังข์ทอง. (2560) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้เกษตรกรมัยยืนเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร กรณีศึกษา : ตำบลปากปวน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้เกษตรกรมัยยืนเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ผลการวิจัยพบว่า แนว

ทางการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้เกษตรกรมัยยังมีด้วยกัน 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ค้นหาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ เช่น การแต่งตั้งผู้นำเครือข่าย 2) ปลุกฝังนิสัยพฤติกรรมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง 3) กำหนดข้อตกลงในการทำเกษตรร่วมกันระหว่างเกษตรกรหน่วยงานเทศบาล 4) กำหนดบทบาทหน้าที่ของเครือข่าย 5) สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้อการทำเกษตรกรรมมัย 6) กำหนดหลักสูตรเรียนรู้ตลอดชีวิต 7) รักษาสายใยความสัมพันธ์โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ 1) จัดเนื้อหาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ 2) อบรมเชิงปฏิบัติการจริงในสถานที่จริง 3) สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น เช่น เงินทุน 4) สถานศึกษาอบรมหลักสูตรระยะสั้น 5) พัฒนาศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรต้นแบบ

ดร.ยุพิน เกื่อนศรี, ดร.นิชภา โมราถบ. (2558) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตร วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตร กระบวนการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตร มี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานและสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มเกษตรกรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่าย และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อขยายเครือข่ายรวมทั้งการประเมินผลกระบวนการพัฒนาเครือข่าย ผลลัพธ์สรุปได้ ดังนี้ 1) เกษตรกรมีความสนใจเข้าร่วมกลุ่มเพื่อเรียนรู้กระบวนการปลูกข้าวอินทรีย์มากขึ้นและมีความตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพมากขึ้น เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการวิจัยทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านการผลิต และการตลาดเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับความรู้ในการผลิตพืชผักอินทรีย์อื่นๆ ที่เกษตรกรสามารถนำไปช่วยเสริมในการประกอบอาชีพได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการจัดกิจกรรมทุกครั้งเกษตรกรจะให้ความสนใจร่วมด้วยความเต็มใจ ดังคำกล่าวของแกนนำเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ 2) เกิดเครือข่ายด้านผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัดมากขึ้นได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลน้ำริด อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตรกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลคอรุม อำเภอนิชัย จังหวัดอุดรดิตรดิตรและเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ณ ศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดพิจิตร อำเภอนิชัยบุรีรัมย์ จังหวัดพิจิตร 3) เกิดเครือข่ายสนับสนุนการผลิต และการตลาดข้าวอินทรีย์ที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่เข้าใจและเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่มากขึ้น โดยการเชื่อมประสานของอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตรดิตรในโครงการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตรดิตร สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรดิตรดิตรการค้าภายในจังหวัดอุดรดิตรดิตรสภาเกษตรจังหวัดอุดรดิตรดิตรมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตรดิตรเทศบาลตำบลวังกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตร 4) เกิดศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อโดยความร่วมมือของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตรดิตรและสำนักงานเทศบาลตำบลวังกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตรดิตร สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์ให้ชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อไป โดยโครงสร้างการทำงานของศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพ้อจะใช้สถานที่ของตำบลวังกะพ้อในการจัดตั้งศูนย์และจะมีการจัดกิจกรรมรวมถึงการจัดสรรทรัพยากรทั้งจากในชุมชน และความต้องการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน และเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานในการสนับสนุนและส่งเสริมเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์อย่างต่อเนื่องต่อไป

ปิยะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน์. (2564) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืน วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการผลิตข้าว รูปแบบการบริหารกลุ่ม และรูปแบบการบริหาร

เครือข่ายเกษตรกรรมแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าว ในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาและเพื่อหาข้อเสนอแนะ การสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรรมแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืนผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรค การผลิตข้าว รูปแบบการบริหารกลุ่ม และรูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรรมแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าว ในพื้นที่อำเภอ เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมพบว่า 1) รูปแบบการบริหารเครือข่าย ในพื้นที่ไม่มีการสร้างเครือข่าย จึงยังไม่มี รูปแบบการบริหารเครือข่าย 2) ปัญหาด้านการบริหารกลุ่ม คือ สมาชิกไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น บางรายเข้าประชุมไม่ต่อเนื่องทำให้ การรับรู้ข่าวสารไม่ดีพอ จนเกิดการเข้าใจผิดของสมาชิกได้ สมาชิกมองที่ราคาจำหน่าย แต่ไม่มองถึงผลกำไรของการทำข้าวที่ ต้นทุนสูง สมาชิกขาดการทำบัญชีครัวเรือนทำให้ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริงในการทำนา สมาชิกขาดความมั่นใจว่ากลุ่มจะมีศักยภาพ ในการบริหารจัดการ และ 3) ปัญหาด้านผลผลิต มีปัญหาเรื่องขาดเมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก ตลอดจนปัญหาขาดกระบวนการใน การแปรรูปข้าว 3. ข้อเสนอแนะการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรรมแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืนโดย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นร่วมกันในจุดเริ่มต้นที่จะร่วมกันในการสร้างเครือข่ายเป็นพื้นที่นาแปลงใหญ่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ใน ประเด็นเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อการสร้างรูปแบบที่สำคัญ คือ 1) โครงสร้างเครือข่ายนา แปลงใหญ่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประกอบด้วย ประธานของแต่ละกลุ่มற்றுฎิกของแต่ละกลุ่ม ฝ่ายการตลาดของแต่ละกลุ่ม เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตร 1 คน และนักวิชาการ 1 คนรวมจำนวน 14 คน เป็นคณะกรรมการในการจัดทำแผน ยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนกิจกรรม 2) การกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ ให้พื้นที่เป็นพื้นที่นาแปลงใหญ่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่งออก โดยการนำร่องใช้พื้นที่ที่เรียกว่า “พื้นที่ไข่แดง” ใช้วิธีเพาะปลูกแบบนาโยน ใช้เมล็ดพันธุ์ 5 กิโลกรัมต่อไร่ และต้อง ดำเนินการตามแนวทาง GAP โดยแต่ละกลุ่มส่งจำนวนผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สามารถเพาะปลูกได้แต่ละพื้นที่มายังคณะกรรมการ บริหารเครือข่าย เพื่อดำเนินการในเรื่องการตลาดต่อไป 3) สมาชิก สร้างกระบวนการถ่ายทอดความรู้การปลูกข้าวปลอดภัยตาม แนวทาง GAP กระบวนการผลิตที่สามารถลดต้นทุนที่ได้จากการทดลองเชิงปฏิบัติการ ปลูกปอเพื่อบำรุงดิน การทำนาโยนใช้ เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก 5 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้น้ำหมักชีวภาพในการบำรุงรักษา และสร้างความตระหนักในเรื่องกระบวนการการมี ส่วนร่วมให้กับสมาชิกในพื้นที่ ประชาชน และเยาวชนทั่วไป รวมถึงการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำกลุ่ม ให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ใน การขับเคลื่อนกิจกรรม โดยใช้สถานที่ของตำบลพระพุทธรูปในการจัดตั้งศูนย์เพื่อทำกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก และสร้าง เกษตรกรยุคใหม่ 4) วัสดุอุปกรณ์ มีการกำหนดมาตรการในการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งในส่วนของ รถไถ เครื่องหยอด เครื่องขึ้น รถเกี่ยว มีการทำข้อตกลงและระเบียบการยืมใช้ในแต่ละพื้นที่ รวมถึงตกลงในเรื่องจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่สมาชิกเครือข่าย ในราคา 20 บาทต่อกิโลกรัมและขายให้เกษตรกรอื่นๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ในราคาตลาดกลางที่ราคา 21-25 บาทต่อกิโลกรัม 5) งบประมาณสร้างกองทุนอันเกิดจากการบริหารจัดการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเป็นทุนสำรองในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของ กลุ่มนาแปลงใหญ่เฉลิมพระเกียรติต่อไป โดยใช้คณะกรรมการเครือข่ายเป็นผู้มีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการบริหารกองทุน โดยยึด หลักคุณธรรม การมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก และออกระเบียบที่เหมาะสมต่อการดำเนินการที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ต่อไป และ 6) การบริหารการตลาด สร้าง Application ช่องทางการขาย online เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น โดยมีคณะกรรมการฝ่ายการตลาดเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ในการดำเนินกิจกรรมตลอดกระบวนการทางด้านการตลาด

ธนุวิศ สุวรรณวงศ์, นวิทย์ เอ็มเอก (2559) ศึกษาเรื่อง ปราชญ์การณความสำเร็จของการบริหารเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกพะยอม อำเภอละงู จังหวัดสตูล วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาสภาพการบริหาร

เครือข่ายของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกพะยอม อำเภอลงขัน จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า สภาพการณ์บริหารเครือข่ายของชุมชนบ้านโคกพะยอมอยู่บนพื้นฐานของสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนทั้งในรูปแบบกลุ่มกิจกรรมกลุ่มเยาวชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนรวมทั้งการถ่ายทอดความรู้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นภายใต้ความร่วมมือที่เชื่อมโยงแบบเครือข่ายได้แก่บ้านโรงเรียนและมีสปีดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ของแกนนำชุมชนผ่านการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารกลุ่มภายใต้กลุ่มองค์กรภายในชุมชนที่หลากหลายจนในที่สุดกลายเป็นการพัฒนาเครือข่ายของชุมชนที่มุ่งเน้นไปที่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยมีการวางเป้าหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชนเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชนกำหนดกฎกติกาและวางระเบียบภายในชุมชนรวมถึงสร้างรายได้เสริมแก่คนในชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์ของชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการจำหน่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์ของชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะจังหวัดสุรินทร์ โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบแนวทางในการทำวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย แนวคิดด้านการบริหารจัดการ แนวคิดการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในแนวคิดในการวิจัยนี้

กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิ ในชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

พิจารณาการจัดการเชิงเครือข่าย จากทฤษฎีพันธมิตรแห่งดวงดาว (Star Alliances)

ของปารีสชาติ สถาปัตตานท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 6 ประการคือ

1. จุดมุ่งหมายร่วม
2. บุคคล
3. การเชื่อมโยง
4. การสร้างความรู้สึกร่วม
5. การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้
6. การจัดการข้อมูลข่าวสาร

ปัญหา อุปสรรค แนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ
ของชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะจังหวัดสุรินทร์

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะ จังหวัดสุรินทร์ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์ของชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะ จังหวัดสุรินทร์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์ของชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะ จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะจังหวัดสุรินทร์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแก้ปัญหาราคาข้าวที่ผันผวนและแสวงหาตลาดใหม่ๆ ให้กับเกษตรกร เพื่อให้สามารถจำหน่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์โดยตรงให้กับผู้บริโภคไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางของชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะจังหวัดสุรินทร์ ในการทำการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth interview) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ประชากร / ผู้ให้ข้อมูลหลัก / พื้นที่เป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ ในพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะ จังหวัดสุรินทร์

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลตาคง จำนวน 1 คน, ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค จำนวน 2 คน, ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน, แกนนำเกษตรกร จำนวน 1 คน, และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ ในชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

พื้นที่เป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสว่างขะ จังหวัดสุรินทร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth interview) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยก่อนการเก็บข้อมูลมีการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคลตามวัน เวลา และสถานที่ ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสะดวกที่จะให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการจดบันทึกและขออนุญาตก่อนล่วงหน้าทุกครั้ง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เกี่ยวกับการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิโดยมีคำถามในการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการจัดการกลุ่ม ปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่าย และแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย ดังนี้

ด้านการจัดการเครือข่าย

- กลุ่มของท่านมีการจัดการเครือข่ายอย่างไร

ด้านการตลาดและการสนับสนุน

- กลุ่มของท่านมีมุมมองเกี่ยวกับการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่ายผู้บริโภคอย่างไร
- กลุ่มของท่านได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างไร

ด้านปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย

- ท่านมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานอย่างไร
- ท่านมีแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายอย่างไร

การตรวจสอบข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ อาศัยการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำ น่าเชื่อถือ และป้องกันความผิดพลาด ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (บุษกร เชี่ยวจินตาทานต์. 2561) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulate) เป็นการพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งที่มาต่าง ๆ โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษามีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปเนื้อหาสาระของข้อมูล และแยกแต่ละประเด็นตามคำถาม
2. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่แยกประเด็นคำถามแล้ว มาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างกันของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนก่อนนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์
3. นำข้อมูลที่ได้จากการเปรียบเทียบมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการศึกษา และนำเสนอด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

การวิเคราะห์ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิ ปัญหาและอุปสรรคการจำหน่ายข้าวหอมมะลิ และแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาคง อำเภอสหัสขันธ์จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย

ผลการศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์ของชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้

ด้านการมีจุดมุ่งหมายร่วมของภาคีเครือข่าย ซึ่งมี 3 ภาคีเครือข่าย คือ เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายผู้บริโภค และ องค์การบริหารส่วนตำบล จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านพ่อค้าคนกลาง มีความสะดวกสบาย สะดวก รวดเร็ว มากกว่าการจำหน่ายโดยผ่านเครือข่ายผู้บริโภค หรือเครือข่ายอื่น ซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน แม้ว่าการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางจะถูกกดราคาแต่เนื่องจากการจำหน่ายที่สะดวก รวดเร็ว ไม่ซับซ้อน ไม่ยุ่งยาก อีกทั้งเกษตรกรยังไม่เชื่อมั่นในกระบวนการจำหน่ายผ่านเครือข่ายว่าจะสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่น หากต้องจำหน่ายผ่านเครือข่ายผู้บริโภคให้ข้อมูลว่าต้องได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อใช้ในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ในด้านของตัวแทนเครือข่ายผู้บริโภคให้ความเห็นผ่านการสัมภาษณ์ว่า การจำหน่ายผ่านกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นภาคีเครือข่าย กลุ่มเกษตรกรจะสามารถจำหน่ายข้าวหอมมะลิได้ในราคาที่เป็นธรรมมากกว่าการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง และช่วยให้ผู้บริโภคได้บริโภคข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ ส่งจากเกษตรกรถึงผู้บริโภคโดยตรง และแก้ปัญหาหาค่าข้าวให้กับเกษตรกรได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย รวมถึงหน่วยงานภาครัฐต้องให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ให้กับเกษตรกร เช่น เงินทุน การติดต่อประสานงาน ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ รวมทั้งตลาดใหม่ๆ ให้กับเกษตรกร สำหรับนายกององค์การบริหารส่วนตำบลตาคง ในฐานะหน่วยงานภาครัฐ ให้ความเห็นว่าโดยปกติแล้วองค์การบริหารส่วนตำบลตาคง จะเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในด้านการช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลตาคง ในด้านการเกษตร จะมีหน่วยงานต่างๆ มาให้ความรู้ และแนะนำเกษตรกรในเรื่องการวางแผนการผลิตเพื่อลดต้นทุน การจัดการโรคระบาดในข้าว การปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น แต่ทั้งนี้การให้การช่วยเหลือเกษตรกรอาจจะยังไม่ครอบคลุมในทุกชุมชน เนื่องจากการดำเนินการส่วนใหญ่มีกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในแต่ละโครงการ เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเลี้ยงหม่อนไหม เป็นต้น ในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ ตำบลตาคง อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ด้านการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่ายถือว่าเป็นแนวทางที่น่าสนใจ และคาดว่าจะแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้อย่างเป็นรูปธรรม ในส่วนนี้จะแสวงหาแนวทางช่วยเหลือเกษตรกรในลำดับต่อไป

ด้านการทำงานของเครือข่าย เกษตรกรมีแนวคิดในการทำงานร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในด้านต่างๆ เช่น รวมตัวกันเพื่อให้มีพื้นที่เก็บเกี่ยวขนาดใหญ่ เช่น รวมนาแปลงเล็กของเกษตรกรหลายๆ ราย ให้เป็นผืนนาแปลงใหญ่ เพื่อใช้ในการต่อรองให้ผู้รับจ้างรถเกี่ยว มาเก็บเกี่ยวผลผลิตให้เกษตรกรในชุมชน ก่อนที่ผลผลิตจะได้รับความเสียหายเนื่องจากการที่เก็บเกี่ยวไม่ทันรอบอายุเก็บเกี่ยว และการแบ่งปันพื้นที่ตากข้าว และรวมตัวกันเพื่อขนส่งไปจำหน่ายให้ปริมาณมากเพื่อลดค่าใช้จ่าย เป็นต้น

ด้านการเชื่อมโยงเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงผ่านเทคโนโลยีสื่อสารออนไลน์ ในยุคที่เทคโนโลยีเข้าถึงในทุกชุมชนการติดต่อสื่อสารกันจึงเป็นเรื่องง่ายการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายทำได้สะดวกรวดเร็ว โดยเกษตรกรจะต่อกับผู้บริโภคโดยการสื่อสารกันผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือพูดคุยในรูปแบบข้อความ ข้อความเสียง หรือรูปภาพ ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ เป็นต้น เพื่อทำการสอบถามความต้องการของผู้บริโภค หรือความพึงพอใจในสินค้า รวมถึงการสั่งซื้อข้าวหอมมะลิ

ด้านการสร้างความรู้สึกร่วม เกษตรกรเป็นกลุ่มเกษตรกรรายย่อยการมีความรู้สึกร่วมในกลุ่มปานกลาง มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม ตามแบบวิถีชีวิตคนชนบทแบบดั้งเดิมที่มีความใกล้ชิดกัน การสร้างความรู้สึกร่วมภายในกลุ่มเกิดจากการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพเดียวกัน อยู่ในชุมชนเดียวกัน มีการช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ เมื่อสมาชิกในกลุ่มต้องการความช่วยเหลือ

ด้านการพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ กลุ่มเกษตรกรเป็นเกษตรกรรายย่อยที่อยู่ในชุมชนขนาดเล็ก และเป็นการรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ จึงไม่ได้มีนาระบบการบริหารงานมาใช้ในกลุ่ม การประสานงาน จะใช้วิธีการพูดคุยบอกกล่าวกันภายในกลุ่ม ทำให้สมาชิกทุกคนทราบถึงกิจกรรมที่สมาชิกแต่ละคนต้องทำ และงานแต่ละงานที่กลุ่มต้องดำเนินการ จะเป็นการดำเนินการร่วมกันสมาชิกทุกคนรับรู้ร่วมกัน จึงเป็นการตรวจสอบกันเองภายในกลุ่ม

ด้านการจัดการข้อมูลข่าวสาร กลุ่มเกษตรกรติดต่อกันเองภายในกลุ่มโดยการพบปะพูดคุยกัน ส่วนมากจะเป็นช่วงเช้าก่อนไปยังพื้นที่แปลงนา หรือช่วงเย็นหลังกลับจากพื้นที่แปลงนา เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารให้กันและกัน บางครั้งก็มีการพูดคุยกันเมื่อในชุมชนมีกิจกรรม ที่สมาชิกทุกคนมาร่วมตัวกัน เช่น งานแต่ง งานบวช หรืองานบุญต่างๆ ที่เกษตรกรต้องมาช่วยเหลือกัน ช่วยงานกัน จึงเป็นโอกาสที่สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน โดยส่วนมากการนัดหมายกันเพื่อร่วมตัวกัน สมาชิกจะทราบกันเองโดยวิถีชีวิตดั้งเดิม ที่นิยมไปช่วยเหลือกันและกันในชุมชนโดยมิต้องให้เจ้าของงานบอกกล่าวเป็นการเฉพาะ ว่าหากมีงานบุญสมาชิกจะต้องไปช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก วิถีชีวิตดังกล่าวถือเป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารไปด้วยนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการบริหารจัดการเครือข่าย ภาคีเครือข่าย มีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ และมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกร มีการทำงานร่วมกันประสานความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ มีการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่ม สมาชิกมีความรู้สึกร่วมในการแก้ไขปัญหา จากการสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์อาจมีสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบางรายยังไม่เชื่อมั่นว่าการจำหน่ายผ่านระบบเครือข่ายจะสามารถดำเนินการได้ แต่สมาชิกของกลุ่มและภาคีเครือข่ายส่วนใหญ่เชื่อว่า หากมีแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายจะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้

ตอนที่ 2 ด้านการตลาดและการสนับสนุน

ด้านการตลาด จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมือเกี่ยวกับมุมมองการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่ายผู้บริโภค โดยส่วนใหญ่เห็นว่าการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่ายผู้บริโภค

น่าจะสามารถแก้ปัญหาราคาข้าวให้กับเกษตรกรได้ ทั้งนี้การจำหน่ายผ่านเครือข่ายผู้บริโภคในมุมมองของกลุ่มเห็นว่ามีความยุ่งยาก ซับซ้อน กว่าวิถีชีวิตปกติของเกษตรกรที่เคยดำเนินมาในอดีต การจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางอาจจะถูกกดราคาบ้าง แต่เมื่อเทียบกับ ความสะดวกที่ได้รับ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าการขายให้กับพ่อค้าคนกลางเป็นทางเลือกที่ค่อนข้างยอมรับได้ แต่มีเกษตรกรบางส่วนที่มีการแปรรูปเป็นข้าวสารและจำหน่ายให้กับเครือข่ายผู้บริโภค เห็นว่าการจำหน่ายผ่านเครือข่ายเป็นช่องทางการตลาดใหม่ๆ ที่จะเพิ่ม ปริมาณการจำหน่ายและได้รับราคาที่เป็นธรรม มากกว่าการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นทางเลือกที่น่าจะใจและควรได้รับการ สนับสนุนให้เกิดเป็นรูปธรรม

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาคลง ให้ความเห็นว่ากรมการมีทิศทางการตลาด รวมถึงช่องทางการตลาด มีกลุ่ม ผู้ซื้อที่แน่นอนย่อมเป็นเรื่องที่ดี และจะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้อย่างเป็นระบบ ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลตาคลงเอง ก็ได้มีแนวทางในการสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกร เกี่ยวกับการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ความรู้กับเกษตรกร รวมถึง ด้านการตลาดด้วยเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค ให้ความเห็นว่ากลุ่มผู้บริโภคมีความยินดีและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนเกษตรกร เพื่อ แก้ไขปัญหาราคาข้าวที่เกษตรกรถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง การที่ได้บริโภคข้าวจากเกษตรกรโดยตรงทำให้สมาชิกในกลุ่มรู้สึกมีความ ภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือเกษตรกร เพราะการบริโภคข้าวที่ซื้อจากเกษตรกรโดยตรงทำให้ผู้บริโภคได้บริโภคข้าวที่มีคุณภาพ ได้รับรู้ เรื่องราววิถีชีวิตของเกษตรกร การรับซื้อข้าวของเกษตรกรจากเดิมที่สั่งซื้อข้าวหอมมะลิจากเกษตรกรบางรายที่มีการติดต่อกับกลุ่มผู้บริโภค หากกลุ่มเกษตรกรติดต่อมายังกลุ่มผู้บริโภคและรวมตัวกันเพื่อเพิ่มปริมาณการขายให้มากขึ้น กลุ่มผู้บริโภคเองก็อาจจะต้องขยายขนาด กลุ่มเพื่อรองรับปริมาณข้าวที่เพิ่มขึ้น

ด้านการสนับสนุน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ เกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนให้ความเห็นว่ากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ เป็น กลุ่มเกษตรกรรายย่อย ที่มีขนาดเล็กจึงยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเนื่องจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอม มะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อมีการรวมตัวกันทำกิจกรรม เช่น รวมตัวกันเพื่อจ้างรถเกี่ยว และรวมตัวกันเพื่อขนข้าวไปจำหน่าย รวมทั้งให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับปัญหาโรคข้าว สถานที่รับซื้อที่ให้ราคาสูง โดยการสื่อสารกันในกลุ่มเพื่อให้กลุ่มได้รับข้อมูลที่มี ประโยชน์ ซึ่งการรวมตัวกันในกลุ่มเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามแบบวิถีชนบท แต่ยังมีได้มองภาพไปยังการขอรับการช่วยเหลือ จากหน่วยงานต่างๆ โดยกลุ่มจะแสวงหาวิธีการจัดการปัญหาตนเองภายในกลุ่ม ทั้งนี้หากมีหน่วยงานที่มีงบประมาณและจะให้การ สนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม สมาชิกในกลุ่มก็เห็นตรงกันว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดี และพร้อมให้ความร่วมมือ ในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เป็นระบบ ยกกระดับความเป็นอยู่ รายได้ และความสุขของ เกษตรกรอย่างยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาก ให้ความเห็นว่าการที่ผ่านมารัฐบาลสนับสนุนเกษตรกร ส่วนมากจะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ที่มีรูปแบบการรวมกลุ่มที่มีโครงสร้างการบริหารงานที่เป็นระบบแล้ว ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ เป็นการรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ การให้ความช่วยเหลือจึงเน้นไปทางด้านการตลาด การแสวงหาตลาดให้กับเกษตรกรเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง เพราะมีความสะดวก รวดเร็ว ไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน แต่หากมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการจำหน่ายโดยผ่านเครือข่ายต่างๆ รวมถึงมีงบประมาณสนับสนุน ให้ความรู้ด้านการตลาด รวมถึงการผลิตที่ครบวงจรเพื่อลดต้นทุนการผลิต ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค ในมุมมองของผู้บริโภค ได้ให้ความเห็นว่าการเลือกบริโภคข้าวหอมมะลิของสมาชิกในกลุ่ม เกิดจากการต้องการช่วยเหลือสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถจำหน่ายข้าวได้โดยตรง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรจำหน่ายข้าวได้ในราคาที่ถูกลง ผู้บริโภคได้บริโภคข้าวที่มีคุณภาพ ในอนาคตหากกลุ่มเกษตรกรมีการขยายตลาดข้าวหอมมะลิไปยังกลุ่มผู้บริโภคอื่น การได้รับการสนับสนุนก็เป็นเรื่องจำเป็น เนื่องจากการดำเนินงานอาจจะต้องการจัดการที่เป็นระบบ มีการวางแผน และสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้นในระยะเริ่มก่อตั้งเครือข่าย กลุ่มเกษตรกรต้องมีการประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับการสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณ และด้านอื่นๆ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการตลาดและการสนับสนุน ภาคีเครือข่ายส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการแสวงหาตลาดใหม่ๆ การจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่าย ผู้บริโภคจะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย

ด้านปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงาน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงาน ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ มีดังนี้

- ขาดการสนับสนุน จากหน่วยงานต่างๆ เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่มีขนาดเล็ก การติดต่อประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการ ดังนั้นกลุ่มจึงยังไม่ได้รับการสนับสนุน
- ปัญหาเกี่ยวกับราคาข้าว การถูกกดราคาข้าวเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในทุกๆ ปี การจำหน่ายจึงจะแบ่งเป็นสองช่วงเวลา คือ หลังเก็บเกี่ยวทันทีที่การจำหน่ายช่วงนี้ เกษตรกรจะถูกกดราคาค่อนข้างมาก เนื่องจากข้าวขึ้น แต่เกษตรกรมีความจำเป็นต้องรีบจำหน่ายเพื่อนำเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่ารถเกี่ยว ค่าปุ๋ย ค่าไถ เป็นต้น หากเกษตรกรสามารถเก็บข้าวไปจำหน่ายในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวที่มีปริมาณข้าวเพื่อจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางน้อย ช่วงนี้จะได้ราคาดี แม้การจำหน่ายช่วงนี้จะได้ราคาดี แต่ข้าวที่มีความชื้นลดลงน้ำหนักข้าวก็น้อยลงตามไปด้วย
- ปัญหาภัยธรรมชาติต่างๆ ในปีก่อนๆ เกษตรกรประสบกับภัยแล้ง ส่วนในปีนี้นี้เกษตรกรประสบภัยน้ำท่วม ทำให้การผลิตข้าวในแต่ละปีไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อฝนแล้งต้นกล้าก็ขาดน้ำและแห้งตายก่อนที่จะได้ผลผลิต หากมีน้ำมากเกินไปก็ท่วมต้นกล้าทำให้ต้นกล้าเน่าเปื่อย เกษตรกรต้องเพิ่มต้นทุนในการหาต้นกล้าเพื่อซ่อมแซมนาข้าวที่ได้รับการเสียหาย ในบางปีที่ฝนทิ้งช่วงก็จะทำให้วัชพืชขึ้นปกคลุมนาข้าว วิธีการกำจัดวัชพืชของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีการตัดใบข้าวเพื่อให้ข้าว

ตัดตัวให้สูงขึ้นเพื่อหนีวัชพืช วิธีนี้เป็นวิธีหลักเลี่ยงการใช้ยาฆ่าหญ้า แต่สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกมาก การใช้วิธีตัดใบข้าวจะในเวลานาน เกษตรกรบางรายจึงเลือกใช้ยาฆ่าหญ้า เมื่อสอบถามแล้ว เกษตรกรให้ความเห็นว่าแม้จะทราบถึงผลเสียจากการใช้ยาฆ่าหญ้า แต่วิธีนี้เป็น การควบคุมวัชพืชที่ได้ผลดี ฉีดครั้งเดียวสามารถควบคุมวัชพืชได้จนต้นข้าวโต และไม่ต้องเสียเวลานานแบบวิธีการตัดใบข้าว ที่ต้องตัดใบข้าวหลายๆ ครั้ง รวมถึงการทำนาในปัจจุบันเป็นนาหว่าน มีความสะดวกรวดเร็ว เกษตรกรสามารถใช้เวลาวางจากการประกอบอาชีพเกษตรกร ไปประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้อื่น เช่น ขายไส้กรอกอีสาน รับจ้างทั่วไป และเพาะเลี้ยงกบ เป็นต้น

- ปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาโรคข้าว ข้าวปน (มีเมล็ดวัชพืช และเมล็ดข้าวพันธุ์อื่นปลอมปน) เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาก ปัญหาเกี่ยวกับการทำการเกษตร เป็นปัญหาที่เกษตรกรจะประสบในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น ราคา โรคระบาด ภัยธรรมชาติต่างๆ เกษตรกรอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไข ปัญหา และรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละปี แตกต่างกันไป ตามสภาพปัญหา

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค จากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากกลุ่มเกษตรกร ส่วนใหญ่ทราบว่า เกษตรกรจะประสบปัญหาเรื่องราคาข้าวที่ตกต่ำ ภัยธรรมชาติทำให้ผลผลิตไม่ได้ตามที่เกษตรกรคาดการณ์ไว้ ในส่วนปัญหาด้านอื่นๆ กลุ่มผู้บริโภคยังไม่ได้รับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของเกษตรกร

ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน แกนนำเกษตรกร และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงาน จากปัญหาต่างๆ ของเกษตรกรนั้น ปัญหาหลักที่เกษตรกรต้องการแก้ไข คือ ปัญหาด้านการจำหน่ายข้าวให้ได้ราคาที่เป็นธรรม ในอดีตที่ผ่านมาการจำหน่ายข้าวของเกษตรกรจะจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง จึงมักถูกกดราคา โดยพ่อค้าคนกลางจะให้เหตุผลในการกดราคา เช่น ข้าวปน ข้าวขึ้น เป็นต้น เกษตรกรจึงไม่สามารถต่อรองราคาได้ เมื่อพ่อค้าคนกลางให้ราคาและเหตุผล เกษตรกรจำเป็นต้องยอมรับในราคานั้น ในการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางแม้จะถูกกดราคา แต่เป็นการจำหน่ายที่สะดวก ไม่ซับซ้อน ไม่ยุ่งยาก และเกษตรกรมองว่าการจำหน่ายผ่านกลุ่มผู้บริโภค จะสามารถแก้ไขปัญหาราคาข้าวได้จริง แต่การดำเนินการค่อนข้างมีขั้นตอนหลายขั้นตอน อีกทั้งการดำเนินวิถีชีวิตของเกษตรกรแบบดั้งเดิม ที่มีความเรียบง่าย จึงมองว่าการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางแบบเก่า เกษตรกรก็ยังสามารถยอมรับได้ ซึ่งการจำหน่ายผ่านเครือข่ายที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับเกษตรกร โดยเกษตรกรจะต้องเรียนรู้และปรับตัว และแสวงหาตลาดด้วยตนเองอาจเป็นเรื่องยากสำหรับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรได้มีเกษตรกรบางรายได้ริเริ่มวิธีการจำหน่ายผ่านเครือข่ายผู้บริโภคแล้วนั้น อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรในเชิงเครือข่ายได้ ทั้งนี้การมีหน่วยงานมาให้การสนับสนุนอาจจะสามารถแก้ปัญหาในเชิงเครือข่ายได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาก สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย เดิมมีเกษตรกรในชุมชนบางรายได้มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้บริโภค แล้วแบบหลวมๆ องค์การบริหารส่วนตำบลก็มีการช่วยเหลือในส่วนของการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อมาให้ความรู้กับเกษตรกร แต่เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองมี้อ เป็นกลุ่ม

เกษตรกรรายย่อยที่ยังไม่ได้เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จึงเป็นข้อจำกัดของกลุ่มที่จะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ แต่ในการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายนี้ อาจเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้บริโภค และองค์การบริหารส่วนตำบล อาจจะเป็นแบบหลวมๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้กับเกษตรกรในเบื้องต้นก่อน และในระยะยาวเมื่อกลุ่มเกษตรกรได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การก่อรูปเครือข่ายเป็นรูปธรรม และแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการจัดการเครือข่ายด้านต่างๆ เช่น ด้านโครงสร้างเครือข่าย ด้านการกำหนดเป้าหมายของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ด้านวัสดุอุปกรณ์ มีการกำหนดมาตรการในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น รถไถ รถเกี่ยว เป็นต้น และด้านการบริหารการตลาด อาจมีการสร้าง Application line สื่อออนไลน์ต่างๆ เพื่อเป็นช่องทางการขาย online เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้บริโภคลี้กเห็นว่า การจำหน่ายข้าวหอมมะลิให้กับสมาชิกในกลุ่ม เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายที่จะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มเกษตรกรได้ เพราะที่ผ่านมามีเกษตรกรบางรายได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งเป็นการก่อรูปเครือข่ายแบบหลวมๆ เพื่อจำหน่ายข้าวหอมมะลียู่ก่อนแล้ว หากกลุ่มเกษตรกรมีการก่อตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจำหน่ายข้าวหอมมะลิไปยังกลุ่มผู้บริโภคอาจทำได้ในปริมาณมากขึ้น ขยายตลาดได้กว้างขึ้น และมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน การพัฒนาเครือข่ายก็จะเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องมีการจัดการเครือข่ายที่เป็นระบบ สอดคล้องกับภาระงานของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย ภาคีเครือข่ายส่วนให้ทราบถึงปัญหา และอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร และเห็นว่าหากต้องการแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการพัฒนาเครือข่ายด้านต่างๆ เช่น ด้านโครงสร้างเครือข่าย ด้านการกำหนดเป้าหมายของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการบริหารการตลาด เป็นต้น

บทสรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองมื่อ ตำบลตาคง อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแก้ปัญหาการค้าข้าวที่ผันผวน และแสวงหาตลาดใหม่ๆ ให้กับเกษตรกร เพื่อให้สามารถจำหน่ายข้าวหอมมะลิสุรินทร์โดยตรงให้กับผู้บริโภคไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางของชุมชนบ้านหนองมื่อ ตำบลตาคง อำเภอสงขลาจังหวัดสุรินทร์ ในการทำการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth interview) โดยการเลือกผู้ตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ ในพื้นที่เป้าหมาย คือ ชุมชนบ้านหนองมื่อ ตำบลตาคง อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย นายกองการบริหารส่วนตำบลตาคง จำนวน 1 คน, ตัวแทนกลุ่มผู้บริโภค จำนวน 2 คน, ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน, แกนนำเกษตรกร จำนวน 1 คน, และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิสุรินทร์ ในชุมชนบ้านหนองมื่อ ตำบลตาคง อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ในศึกษามีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองมื่อ ตำบลตาคง อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่างจังหวัดสุรินทร์

สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1. เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์ พบว่ากลุ่มเกษตรกรมีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ซึ่งรูปแบบเครือข่ายอยู่ในระยะการก่อรูปเครือข่าย รูปแบบการจัดการเครือข่ายจึงเป็นไปในลักษณะของการติดต่อระหว่างภาคีเครือข่าย เพื่อขอรับการช่วยเหลือ สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิ การจัดการภายในของกลุ่มเกษตรกรยังไม่เป็นรูปธรรม อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม เรียบง่าย จึงส่งผลไปสู่รูปแบบการจัดการเครือข่าย โดยกลุ่มเกษตรกรจะใช้การติดต่อสื่อสารกันผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานแต่ง งานบวช หรืองานบุญต่างๆ ที่เกษตรกรต้องมาช่วยเหลือกัน ช่วยงานกัน เป็นโอกาสที่สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และให้ความช่วยเหลือกันเองของสมาชิกในกลุ่ม มีการติดต่อประสานงานระหว่างภาคีเครือข่ายติดต่อผ่านแอปพลิเคชันไลน์ หรือใช้โทรศัพท์เพื่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่ม และส่งต่อข้อมูลข่าวสารกันอีกต่อหนึ่งให้กับสมาชิกภายในกลุ่มรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเป็นการจัดการเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์ พบว่าปัญหาที่พบส่วนใหญ่ มีดังนี้ ด้านดำเนินการขาดการสนับสนุน จากหน่วยงานต่างๆ เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มเกษตรกรรายย่อย การติดต่อประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการ ปัญหาเกี่ยวกับการถูกกดราคาข้าว ปัญหาภัยธรรมชาติต่างๆ ปัญหาโรคข้าว ข้าวปน เป็นต้น ปัญหาด้านการตลาด ช่องทางการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่ายผู้บริโภค มีความยุ่งยาก ซับซ้อน กว่าวิถีชีวิตปกติของเกษตรกรดำเนินมาในอดีต ปัญหาด้านการสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในชุมชนบ้านหนองม้อใช้วิธีการแก้ไขปัญหาตนเองภายในกลุ่ม การประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเพียงการพูดคุยปรึกษาหารือแบบไม่เป็นทางการ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์

ผลการศึกษาผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่างจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ภาคีเครือข่ายร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาคือในเชิงเครือข่าย ภาคีเครือข่าย มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มเกษตรกร บุคคลในกลุ่มมีการทำหน้าที่ของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม มีการ

เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโดยใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ใช้แอปพลิเคชันไลน์ ในการติดต่อสื่อสารกัน การสร้างความรู้สึกร่วมที่จะบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาการจำหน่ายข้าวหอมมะลิให้กับเกษตรกร และการพัฒนาระบบยังไม่เป็นรูปธรรมเนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ จึงไม่ได้นำระบบการบริหารงานมาใช้ในกลุ่ม ด้านการจัดการข้อมูลข่าวสารมีการพูดคุยกันเมื่อในชุมชนมีกิจกรรม ที่สมาชิกทุกคนมาร่วมตัวกัน เช่น งานแต่ง งานบวช หรืองานบุญต่างๆ ที่เกษตรกรต้องมาช่วยเหลือกัน ช่วยงานกัน จึงเป็นโอกาสที่สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน การติดต่อประสานงานระหว่างภาคีเครือข่าย ติดต่อผ่านแอปพลิเคชันไลน์ หรือใช้โทรศัพท์เพื่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่ม และส่งต่อข้อมูลข่าวสารกันอีกต่อหนึ่งให้กับสมาชิกภายในกลุ่มรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเป็นการจัดการเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

แนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายให้มีประสิทธิผล จะต้องมีขั้นตอนการพัฒนาเครือข่ายด้านต่างๆ เช่น ด้านโครงสร้างเครือข่าย ด้านการกำหนดเป้าหมายของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ด้านวัสดุอุปกรณ์ มีการกำหนดมาตรการในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น รถไถ รถเกี่ยว เป็นต้น และด้านการบริหารการตลาด อาจมีการสร้าง Application line สื่อออนไลน์ต่างๆ เพื่อเป็นช่องทางการขาย online เป็นต้น

อภิปรายผลการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1. เพื่อศึกษาการจัดการเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองมือ ตำบลตาก อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์

จากข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเครือข่าย ภาคีเครือข่าย มีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ และมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกร มีการทำงานร่วมกันประสานความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ มีการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่ม สมาชิกมีความรู้สึกร่วมในการแก้ไขปัญหา จากการสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์อาจมีสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบางรายยังไม่เชื่อมั่นว่าการจำหน่ายผ่านระบบเครือข่ายจะสามารถดำเนินการได้ แต่สมาชิกของกลุ่มและภาคีเครือข่ายส่วนใหญ่เชื่อว่า หากมีแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายจะสามารถแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพันธมิตรแห่งดวงดาว (Star Alliances) แนวคิดของการจัดการเครือข่าย ที่พัฒนาขึ้นจากความคิดของแกนนำสายการบินผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมรถเช่าธุรกิจการท่องเที่ยวและผู้โดยสารที่ต้องการเชื่อมโยงกระบวนการทางธุรกิจเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลที่ต่อการให้บริการและจัดการเชิงธุรกิจโดยจุดสำคัญของแนวคิดคือการรวมกลุ่มขององค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งธุรกิจหันหน้าเข้าหากันผนวกความร่วมมือจนเป็นพันธมิตรในเชิงธุรกิจ เพื่อประโยชน์ต่อกันและกันแทนการทุ่มเทในการแข่งขันอย่างที่เป็นมาในอดีตก่อให้เกิดประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเครือข่ายมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดความเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาวมียุทธศาสตร์ 6 ประการคือ จุดมุ่งหมายร่วม บุคคล การเชื่อมโยง การสร้างความรู้สึกร่วม และการพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการจัดการข้อมูลข่าวสาร แม้ภาคีเครือข่ายทั้ง 3 กลุ่มจะไม่ใช่คู่แข่งทางธุรกิจกันมาก่อน เป็นเพียงกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มเกษตรกรร่วมกัน การหันหน้าเข้าหากันเพื่อผนวกความร่วมมือเป็นพันธมิตรในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของภาคีเครือข่าย ย่อมเป็นจุดเริ่มต้นของที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยง เป็นแสงสว่างแห่งดวงดาวได้เช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์

จากข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจำหน่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มเกษตรกรในชุมชนประสบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ขาดการสนับสนุน จากหน่วยงานต่างๆ การติดต่อประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการ การถูกกดราคา ปัญหาภัยธรรมชาติต่างๆ ปัญหาโรคข้าว ข้าวปน เป็นต้น รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับช่องทางการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านเครือข่ายผู้บริโภคที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน กว่าวิถีชีวิตปกติของเกษตรกรที่ดำเนินมาในอดีตที่มีความเรียบง่ายไม่แสดงออก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน์. (2564) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืนวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการผลิตข้าว ผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคการผลิตข้าว รูปแบบการบริหารกลุ่ม และรูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าว ในพื้นที่อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมพบว่า 1) รูปแบบการบริหารเครือข่าย ในพื้นที่ไม่มีการสร้างเครือข่าย จึงยังไม่มีรูปแบบการบริหารเครือข่าย 2) ปัญหาด้านการบริหารกลุ่ม คือ สมาชิกไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น บางรายเข้าประชุมไม่ต่อเนื่องทำให้การรับรู้ข่าวสารไม่ดีพอ จนเกิดการเข้าใจผิดของสมาชิกได้ สมาชิกมองที่ราคาจำหน่าย แต่ไม่มองถึงผลกำไรของการทำข้าวที่ต้นทุนสูง สมาชิกขาดการทำบัญชีครัวเรือนทำให้ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริงในการทำนา สมาชิกขาดความมั่นใจว่ากลุ่มจะมีศักยภาพในการบริหารจัดการ และ 3) ปัญหาด้านผลผลิตมีปัญหาเรื่องขาดเมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก ตลอดจนปัญหาขาดกระบวนการในการแปรรูปข้าว

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่างจังหวัดสุรินทร์

จากข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ ของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาคง อำเภอสว่างจังหวัดสุรินทร์ ภาคีเครือข่ายร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาในเชิงเครือข่าย มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มเกษตรกร บุคคลในกลุ่มมีการทำหน้าที่ของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม มีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโดยใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ ใช้แอปพลิเคชันไลน์ ในการติดต่อสื่อสารกัน การสร้างความรู้สึกร่วมที่จะบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาการจำหน่ายข้าวหอมมะลิให้กับเกษตรกร และการพัฒนาระบบยังไม่เป็นรูปธรรมเนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ จึงไม่นำระบบการบริหารงานมาใช้ในกลุ่ม ด้านการจัดการข้อมูลข่าวสารมีการพูดคุยกันเมื่อในชุมชนมีกิจกรรม ที่สมาชิกทุกคนมาร่วมตัวกัน เช่น งานแต่ง งานบวช หรืองานบุญต่างๆ ที่เกษตรกรต้องมาช่วยเหลือกัน ช่วยงานกัน จึงเป็นโอกาสที่สมาชิกได้พบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน การติดต่อประสานงานระหว่างภาคีเครือข่าย ติดต่อผ่านแอปพลิเคชันไลน์ หรือใช้โทรศัพท์เพื่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่ม และส่งต่อข้อมูลข่าวสารกันอีกต่อหนึ่งให้กับสมาชิกภายในกลุ่มรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเป็นการจัดการเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพันธมิตรแห่งดวงดาว (Star Alliances) แนวคิดของการจัดการเครือข่าย ที่พัฒนาขึ้นจากความคิดของแกนนำสายการบินผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมรถเช่าธุรกิจการท่องเที่ยวและผู้โดยสารที่ต้องการเชื่อมโยงกระบวนการทางธุรกิจเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลที่ติดต่อกันให้บริการและจัดการเชิงธุรกิจโดยจุดสำคัญของแนวคิดคือการรวมกลุ่มขององค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งธุรกิจหันหน้าเข้าหากันผนวกความร่วมมือจนเป็นพันธมิตรในเชิงธุรกิจ เพื่อประโยชน์ต่อกันและกันแทนการทุ่มเทในการแข่งขันอย่างที่เป็นมาในอดีตก่อให้เกิดประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเครือข่ายมีการประสาน

สอดคล้องกันอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดความเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาวมียุทธศาสตร์ 6 ประการคือ จุดมุ่งหมายร่วม บุคคล การเชื่อมโยง การสร้างความรู้สึกร่วม และการพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการจัดการข้อมูลข่าวสาร แม้ภาคี เครือข่าย ทั้ง 3 กลุ่มจะไม่ใช่คู่แข่งทางธุรกิจกันมาก่อน เป็นเพียงกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการแสวงหาแนวทางแก้ไข ปัญหา ให้กับกลุ่มเกษตรกรร่วมกัน การหันหน้าเข้าหากันเพื่อผนวกความร่วมมือเป็นพันธมิตรในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของภาคีเครือข่าย ย่อมเป็นจุดเริ่มต้นของที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยง เป็นแสงสว่างแห่งดวงดาวได้เช่นเดียวกัน

และแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่ายให้มีประสิทธิผล จะต้องมีขั้นตอนการพัฒนาเครือข่ายด้านต่างๆ เช่น ด้าน โครงสร้างเครือข่าย ด้านการกำหนดเป้าหมายของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ด้านวัสดุอุปกรณ์ มีการ กำหนดมาตรการในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น รถไถ รถเกี่ยว เป็นต้น และด้านการบริหารการตลาด อาจมีการสร้าง Application line สื่อออนไลน์ต่างๆ เพื่อเป็นช่องทางการขาย Online เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะนันท์ ทรงสุนทร วัฒน. (2564) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืนวัตถุประสงค์การ วิจัย คือเพื่อหาข้อเสนอแนะการสร้างรูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่ามีข้อเสนอแนะเพื่อการสร้างรูปแบบที่สำคัญ คือ 1) โครงสร้างเครือข่ายนาแปลงใหญ่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประกอบด้วย ประธานของแต่ละกลุ่มหรือญาติของแต่ละกลุ่ม ฝ่ายการตลาดของแต่ละกลุ่ม เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการเกษตร 1 คน และนักวิชาการ 1 คนรวมจำนวน 14 คน เป็นคณะกรรมการในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนกิจกรรม 2) การ กำหนดเป้าหมายของพื้นที่ ให้พื้นที่เป็นพื้นที่นาแปลงใหญ่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวส่งออก โดยการนำร่องใช้พื้นที่ที่เรียกว่า “พื้นที่ ไข่แดง” ใช้วิธีเพาะปลูกแบบนาโยน ใช้เมล็ดพันธุ์ 5 กิโลกรัมต่อไร่ และต้องดำเนินการตามแนวทาง GAP โดยแต่ละกลุ่มส่งจำนวน ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่สามารถเพาะปลูกได้แต่ละพื้นที่มายังคณะกรรมการบริหารเครือข่าย เพื่อดำเนินการในเรื่องการตลาดต่อไป 3) สมาชิก สร้างกระบวนการถ่ายทอดความรู้การปลูกข้าวปลอดภัยตามแนวทาง GAP กระบวนการผลิตที่สามารถลดต้นทุนที่ได้จาก การทดลองเชิงปฏิบัติการ ปลูกปอเทืองบำรุงดิน การทำนาโยนใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก 5 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้น้ำหมักชีวภาพใน การบำรุงรักษา และสร้างความตระหนักในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับสมาชิกในพื้นที่ ประชาชน และเยาวชนทั่วไป ร่วม ถึงการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำกลุ่ม ให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยใช้สถานที่ของตำบลพระพุทธในการ จัดตั้งศูนย์เพื่อทำกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก และสร้างเกษตรกรยุคใหม่ 4) วัสดุอุปกรณ์ มีการกำหนดมาตรการในการใช้ ทรัพยากรร่วมกันทั้งในส่วนของ รถไถ เครื่องหยอด เครื่องขึ้น รถเกี่ยว มีการทำข้อตกลงและระเบียบการยืมใช้ในแต่ละพื้นที่ รวมถึงตกลงในเรื่องจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่สมาชิกเครือข่ายในราคาที่ 20 บาทต่อกิโลกรัมและขายให้เกษตรกรอื่นๆ ทั้งใน และนอกพื้นที่ ในราคาตลาดกลางที่ราคา 21-25 บาทต่อกิโลกรัม 5) งบประมาณสร้างกองทุนอันเกิดจากการบริหารจัดการขาย เมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเป็นทุนสำรองในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มนาแปลงใหญ่เฉลิมพระเกียรติต่อไป โดยใช้ คณะกรรมการเครือข่ายเป็นผู้มีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการบริหารกองทุน โดยยึดหลักคุณธรรม การมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อ ความ คิดเห็นของสมาชิก และออกระเบียบที่เหมาะสมต่อการดำเนินการที่ไม่ขัดต่อกฎหมายต่อไป และ 6) การบริหารการตลาด สร้าง Application ช่องทางการขาย Online เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น โดยมีคณะกรรมการฝ่ายการตลาดเป็นผู้ดูแล รับผิดชอบ ในการดำเนินกิจกรรมตลอดกระบวนการทางด้านการตลาด

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การบริหารเครือข่าย เป็นการรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มยังไม่เป็นรูปธรรม
2. กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิ นิยมการใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ที่เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ยังไม่ได้เล็งเห็นถึงผลกระทบจากปัญหาราคาข้าวตกต่ำ เนื่องจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง
3. กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิ เห็นว่าการจำหน่ายข้าวหอมมะลิผ่านพ่อค้าคนกลางมีความสะดวก รวดเร็ว ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน จึงให้ความสำคัญต่อการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง มากกว่าจำหน่ายผ่านกลุ่มผู้บริโภค
4. แนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงเครือข่าย จะเกิดขึ้นได้จากการร่วมมือร่วมใจของภาคีเครือข่าย ทั้ง 3 กลุ่ม ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มเกษตรกร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการปัญหาเชิงเครือข่ายข้าวหอมมะลิของชุมชนบ้านหนองม้อ ตำบลตาก อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). ตลาดนำการผลิต. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2565,จาก/https://www.moac.go.th.

ธนวิศ สุวรรณวงศ์ , นวิทย์ เอ็มเอก. (2559). ปรากฏการณ์ความสำเร็จของการบริหารเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกพะยอม อำเภอลำทะลุ จังหวัดสตูล. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ปิยะนันท์ ทรงสุนทรวัฒน์. (2564). รูปแบบการบริหารเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการเพิ่มมูลค่าข้าวอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะรัฐศาสตร์. (2564). เอกสารประกอบการบรรยาย POL6308 (สัมมนาการบริหารเครือข่ายการพัฒนาท้องถิ่น).

ดร.ยุพิน เกื้อนศรี, ดร.นิชภา โมราถบ. (2558) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพี้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559.

วิไลภรณ์ ชนกล้าชัย, (ม.ป.ป.) การปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ,กรมส่งเสริมการเกษตร

วชิราภรณ์ สังข์ทอง. (2560) การพัฒนาเครือข่ายการจัดการเรียนรู้เกษตรกรมัยยั่งยืนเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร กรณีศึกษา : ตำบลปากปวน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

ศูนย์ข้อมูลข้าวตลาดเฉพาะ. (2565). ข้าวหอมมะลิสุรินทร์. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2565, จาก<https://www.thairicedb.com>.

สนธยา พลศรี. (2550). เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเอสพรี้นติ้งเฮ้าส์.

สัญญา เคนาภูมิ. (2551). ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว, (2564) แผนปฏิบัติงาน แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร ปีการผลิต 2564/2565
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

อุทัย บุญประเสริฐ. (2538). การวางแผนและการจัดระบบงานในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร :เอส ดี เพรส.

HRNOTE. (2565). แนวคิดและทฤษฎีด้านการบริหาร. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2565, จาก
<https://th.hrnote.asia>

Putti. (1987). Work values and organizational commitment: A study in the Asian context. Human Relations. 4(2): 275-288.